

Jan Staszków

ZOBOWIĄZANIA UMOWNE POMIĘDZY POLSKĄ A STANAMI ZJEDNOCZONYMI AMERYKI PÓŁNOCNEJ

Dwustronne stosunki Polski ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej¹ zawsze w historii naszego kraju miały dużą wagę i specjalne znaczenie. Na stan taki składały się różne powody, które trudno jest hierarchizować. Były okresy, w których stosunki te miały charakter dwutorowy – odmiennie traktowano stosunki z władzami komunistycznymi, odmiennie ze społeczeństwem. Na rozwój stosunków ze Stanami Zjednoczonymi wpływ ma niezwykle pozytywny stosunek do tego kraju społeczeństwa polskiego oraz spora ilość Amerykanów przyznających się do polskiego pochodzenia, która wedle różnych statystyk bliska jest 10 milionów osób.

Przełomem, i to nie tylko w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi, stał się rok 1989. W dziesięć lat po uzyskaniu przez Polskę suwerenności, w 1999 roku, Polska stała się sojusznikiem Stanów Zjednoczonych poprzez przystąpienie do sojuszu północnoatlantyckiego. Stany Zjednoczone stały się natomiast strategicznym partnerem Polski w związku z dążeniami Polski do integracji ze strukturami euroatlantyckimi. Fakt zajmowania przez Stany Zjednoczone pozycji jedyne go w tej chwili supermocarstwa, nadaje stosunkom z tym państwem wielką rolę w polityce zagranicznej każdego państwa europejskiego².

Dla Stanów Zjednoczonych Polska jest także krajem ważnym, zwłaszcza po przełomowym dla krajów Europy Wschodniej roku 1989, kiedy to Polska stała się krajem przodującym w przemianach ustrojowych i gospodarczych. Wsparcie polityczne i gospodarcze z całą pewnością przyczyniło się do zakończenia jałtań-

¹ W dalszej części artykułu Autor stosuje nazwę Stany Zjednoczone, z wyjątkiem podawania tytułów umów międzynarodowych i traktatów wielostronnych – tu nazwy podawane są tak, jak w oryginale lub tak, jak w rejestrze umów międzynarodowych i traktatów.

² Szerzej na ten temat w: *Polska polityka zagraniczna w procesie przemian po 1989 roku*, red. A. Żukowski, Olsztyn 1999 oraz M. Kozłowski, *Nowy charakter stosunków polsko-amerykańskich*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej 1991”, Warszawa 1993.

skiego porządku w Europie wprowadzonego po II wojnie światowej – trzeba powiedzieć, że nie bez akceptacji Stanów Zjednoczonych. Stosunek administracji kolejnych prezydentów Stanów Zjednoczonych sprzyjał pogłębianiu się przemian w Polsce, a formułowanie długofalowej pomocy dla Polski³ i wprowadzanie jej do polskiej rzeczywistości, utrzymywało przemiany polityczne i gospodarcze i powoli przyczyniało się do likwidowania „starego porządku”.

Współczesne stosunki międzynarodowe pomiędzy państwami realizowane są najczęściej przez dyplomację, uczestnictwo organów państwowych w stosunkach międzynarodowych oraz zawieranie umów. Dyplomacja⁴ ma niezwykle długą i bogatą w wydarzenia historię⁵. Zazwyczaj na dyplomację składają się trzy elementy. Pierwszy, to oficjalna działalność państwa na forum międzynarodowym. Drugi element to metody tej działalności. Działalność taka wymaga dużej zręczności, ostrożności oraz taktu w poszukiwaniu najczęściej rozwiązań kompromisowych. I trzeci element to aparat państwa prowadzący działalność wedle wyżej wymienionych metod. Spotykana jest dyplomacja dwustronna, wielostronna (na konferencjach międzynarodowych) oraz w ramach organizacji międzynarodowych.

Przez uczestnictwo organów państwa w stosunkach międzynarodowych rozumiemy działalność tych organów państwa, które mają uprawnienia „zagraniczne”. Autorzy podręczników prawa międzynarodowego publicznego dzielą te organy (władzę państwa uczestniczącą w stosunkach międzynarodowych) na władzę wewnętrzną i na władzę zewnętrzną. O władzy wewnętrznej, która uczestniczy w kontaktach zagranicznych znajdujemy wiele informacji w różnych dokumentach⁶. Przykładowo, można wskazać Konwencję wiedeńską o prawie traktatów z 1969 r. W początkowych postanowieniach wymienia ona stanowiska wewnątrz państwa, które bez konieczności przedkładania stosownych pełnomocnictw mają uprawnienia do działalności „zagranicznej”. Są to głowy państw, szefowie rządów

³ Plan długofalowej pomocy Polsce został zarysowany m.in. w przemówieniu prezydenta USA, George’a Busha na temat nowych zasad amerykańskiej polityki wobec Polski, wygłoszonego w Hamtramck 17 kwietnia 1989 roku. Tekst przemówienia opublikowano w „Zbiorze Dokumentów” z 1990 roku, nr 2.

⁴ „Dyplomacja – specyficzna treść i forma działania oraz zespół osób oficjalnie reprezentujących państwo w jego stosunkach z innymi podmiotami prawa międzynarodowego” – tak pojęcie to definiuje w *Encyklopedii prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1976, s. 68, S. E. Nahlik. Słowo „dyplomacja” pochodzi od greckiego słowa *diploma* na oznaczenie podwójnej tabliczki, które w starożytnej Grecji wręczano posłańcom.

⁵ Szerzej na ten temat: S. E. Nahlik, *Narodziny nowożytnej dyplomacji*, Wrocław-Warszawa 1971 lub ostatnio wydane *Prawo dyplomatyczne i konsularne* autorstwa Juliana Sutora, Warszawa 2003.

⁶ Zwyczajowo prawo międzynarodowe publiczne przyznaje głowie państwa kompetencje do wszechstronnej reprezentacji państwa. W Polsce, w świetle Konstytucji RP z 1997 r., prezydent „jako reprezentant państwa w stosunkach zewnętrznych”, ratyfikuje i wypowiada umowy międzynarodowe, mianuje i odwołuje pełnomocnych przedstawicieli Rzeczypospolitej Polskiej w innych państwach i przy organizacjach międzynarodowych, przyjmuje listy uwierzytelniające i odwołujące akredytowanych przy nim przedstawicieli dyplomatycznych innych państw i organizacji międzynarodowych. W zakresie polityki zagranicznej współdziała z prezesem Rady Ministrów i właściwym ministrem. Rada Ministrów prowadzi politykę zagraniczną poprzez m.in. zawieranie umów międzynarodowych wymagających ratyfikacji oraz zatwierdza i wypowiada inne umowy międzynarodowe. W Stanach Zjednoczonych natomiast, prezydent (będący zarazem szefem rządu oraz głównodowodzącym armii i floty) ma szerokie uprawnienia w stosunkach międzynarodowych. Realizuje politykę zagraniczną i do niego należy inicjatywa w tym zakresie. Prezydent posiada również kompetencje związane z uznaniem międzynarodowym (państwa, rządu). Umowy (dwustronne i wielostronne) zawiera za radą i zgodą Senatu. Umowy takie podlegają następnie ratyfikacji przez Senat kwalifikowaną większością 2/3 składu. Zgody Senatu wymaga także mianowanie przedstawicieli dyplomatycznych.

i ministrowie spraw zagranicznych⁷. Przez władzę zewnętrzną prawnicy prawa międzynarodowego publicznego rozumieją funkcjonujące poza granicami państwa: ambasady, konsulaty, misje przy organizacjach międzynarodowych, misje wojskowe, misje *ad hoc*. Reżim i funkcjonowanie tych organów na forum międzynarodowym jest uregulowany w traktatach o zasięgu globalnym⁸.

Umowy międzynarodowe to obecnie jedno z podstawowych źródeł i sposobów regulowania wzajemnych stosunków pomiędzy państwami. W sensie globalnym do 1969 r. wszystkie sprawy związane z powstawaniem umów ich wprowadzaniem w życie, trwaniem w czasie czyli obowiązywaniem oraz zakończeniem bytu prawnego umowy regulowane były zwyczajem międzynarodowym. Rok 1969 w tej sprawie był przełomowy. Powstała bowiem, pod auspicjami ONZ, Konwencja wiedeńska o prawie traktatów regulująca wszystkie te kwestie w jednym dokumencie. Konwencja ta należy do jednych z podstawowych dokumentów z zakresu prawa międzynarodowego publicznego, reguluje bowiem jeden z najważniejszych działów tego prawa – prawo traktatów. Współcześnie stosunki pomiędzy dwoma państwami regulowane są umowami dwustronnymi i wielostronnymi. Umowy dwustronne opracowywane przez delegacje zainteresowanych państw po ich podpisaniu są przechowywane w każdym z nich. Zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych, winny być zarejestrowane w Sekretariacie ONZ. Brak rejestracji nie pozbawia ich mocy prawnej. Na umowę nie zarejestrowaną nie można się jedynie powołać przed żadnym organem ONZ⁹. Umowy wielostronne, traktaty, po ich podpisaniu przez zainteresowane państwa deponowane są u depozytariusza którym może być organizacja międzynarodowa lub rząd jakiegoś państwa. Obecnie najwięcej traktatów zdeponowano w Sekretariacie ONZ tam też znajduje się największy ich rejestr, stale uaktualniany o nowe państwa wchodzące do traktatu, o nowe zastrzeżenia, deklaracje i sprzeciwy. Obejmuje ponad 500 traktatów w tym około 200 w których uczestniczy ponad lub blisko 100 państw.

Umowy dwustronne¹⁰

Nie ma w Polsce jednego miejsca, jednej instytucji, gdzie gromadzone byłyby obowiązujące i archiwalne umowy międzynarodowe zawarte przez nasz kraj. Dzieje się tak pomimo istnienia postanowień zakładających, że miejscem takim winno być

⁷ Konwencja wiedeńska o prawie traktatów, część II. „Zawarcie i wejście w życie traktatów”, Dział 1, art. 7, ust. 2. Dz. U. z 1990 roku, nr 74, poz. 439, załącznik.

⁸ Przykładowo można wymienić konwencję wiedeńską o stosunkach dyplomatycznych, podpisaną w Wiedniu dnia 18 kwietnia 1961 roku, konwencję wiedeńską o stosunkach konsularnych, podpisaną w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 roku, konwencję o misjach specjalnych, podpisaną w Nowym Jorku dnia 8 grudnia 1969 roku.

⁹ Odmienne pod rządami Paktu Ligi Narodów w okresie międzywojennym. Pakt Ligi Narodów umowę która nie została zarejestrowana uważał za nieważną. Czyli tak jak by jej nigdy nie było. Umowa uznana za nieważną, jest nieważna od samego początku, od momentu jej podpisania.

¹⁰ Jeśli inaczej nie wskazano, podana data przy dwustronnej umowie wskazuje na datę jej podpisania a nie na dzień jej wejścia w życie. Autor zachowuje tytuły umów międzynarodowych dwustronnych w formie niezmiennej – takiej w jakiej widnieją w rejestrze. W artykule niniejszym na umowę międzynarodową dwustronną Autor stosuje też nazwę „umowa międzynarodowa” lub „umowa”.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Nadto większość umów dwustronnych nie jest publikowana (w dwustronnych stosunkach Polski ze Stanami Zjednoczonymi, na 73 obowiązujące umowy dwustronne, 65 nie jest opublikowanych). Stan taki powoduje poważne utrudnienia w badaniach nad stanem zobowiązań polskich. Pracę niniejszą ograniczono zatem do umów międzynarodowych znajdujących się w rejestrze¹¹ Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, który tworzy pewną całość. Autor świadom jest, że w różnych instytucjach centralnych znajdują się umowy odnoszące się do stosunków Polski i Stanów Zjednoczonych. Trudności związane z dotarciem do nich oraz informacyjna rola niniejszego artykułu przesądziły jednak o ograniczeniu pola badawczego.

Zestawienie aktualnie obowiązujących dwustronnych umów pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi za okres od 1 sierpnia 1921 r.¹² do 19 marca 2004 r.¹³, zdeponowanych w Archiwum Traktatowym Departamentu Prawno-Traktatowego MSZ RP¹⁴, obejmuje łącznie 73 pozycje¹⁵. Pośród tych 73 pozycji, 5 zawarto w okresie międzywojennym¹⁶. Na te 73 pozycje, sklasyfikowane jako umowy międzynarodowe, jedynie 8 jest opublikowanych. Dwie publikacje są z okresu międzywojennego: Traktat koncyliacyjny między RP a Stanami Zjednoczonymi (w „Dzienniku Ustaw” z 1930 r.) oraz Układ o uznawaniu okrętowych świadectw

¹¹ Krótkie streszczenie dokumentu lub aktu prawnego zazwyczaj z podaniem stron.

¹² Data podpisania pierwszej odszukanej umowy dwustronnej – jest to Porozumienie między Ministerstwem Poczty i Telegrafów RP a Radio Corporation (...) z dnia 1 sierpnia 1921 roku. Brak danych co do miejsca podpisania tego „Porozumienia”.

¹³ Data kwerendy Autora w Archiwum Traktatowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

¹⁴ Artykuł niniejszy (odnośnie umów dwustronnych pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi) bazuje na danych z rejestru Archiwum Traktatowego Departamentu Prawno-Traktatowego Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Ewa Zysman, autorka największej dotychczas opublikowanej pracy (praca opublikowana w ówczesnym Polskim Instytucie Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1989, jako efekt prac w ramach Centralnego Programu Badań Podstawowych „Węzłowe problemy polskiej polityki zagranicznej” – *Zbiór obowiązujących umów polsko-amerykańskich* – wedle stanu prawnego na dzień 1 stycznia 1988 r.), we wstępie do pracy podała: „Niniejszy *Zbiór dokumentów*, jest nieoficjalnym źródłem informacji...” zajmującej się umownymi stosunkami pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej. Dwustronne umowy deponowane ówczesnie były w kilku różnych miejscach: w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, archiwach różnych ministerstw przedmiotowo związanych z konkretną umową. Autorka korzystała także (wobec braku publikacji umów w Polsce) z publikowanych umów w “*Treaties and Other International Agreements of the United States of America 1776-1949*”, Compiled under the Direction of Charles I. Bevans; League of Nations Treaty Series; United States Statutes at Large; Treaties and Other International Acts Series; United Nations Treaty Series; United States Treaties and Other International Agreements. W efekcie tych poszukiwań i kwerend, autorka podaje teksty 62 umów dwustronnych obowiązujących w dniu 1 stycznia 1988 r. W kilku przypadkach, wobec niedostępności tekstu w języku polskim, autorka przetłumaczyła umowy z języka angielskiego.

¹⁵ Przywoływana powyżej praca Ewy Zysman podaje teksty 62 umów międzynarodowych, zawartych w latach 1922-1987 i będących w mocy w dniu 1 stycznia 1988 r. Brak jest w tym zestawieniu umowy wskazywanej w niniejszej pracy jako pierwszej – porozumienia między Ministerstwem Poczty... a Radio Corporation z dnia 1 sierpnia 1921 r., ponieważ zestawienie E. Zysman bazuje w dużej mierze na rejestrach innych niż umowy zamieszczane w Ministerstwie Spraw Zagranicznych RP (pewnie w części już nieaktualne, bowiem rejestr ten pochodzi sprzed 16 lat), w dużej części nie pokrywają się także z umowami obecnie prezentowanymi w rejestrze Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

¹⁶ Są to następujące umowy, podane w układzie chronologicznym: Porozumienie między Ministerstwem Poczty i Telegrafów RP a Radio Corporation, zmodyfikowane 4 sierpnia 1921, 17 sierpnia 1921 i memorandum z dnia 17 sierpnia 1921, z dnia 1 sierpnia 1921; Umowa w sprawie ruchu paczkowego pomiędzy Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej a RP z dnia 26 kwietnia 1923; Umowa dotycząca wymiany przekazów pocztowych pomiędzy Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej a RP z dnia 14 lipca 1923; Traktat koncyliacyjny między RP a Stanami Zjednoczonymi Ameryki z dnia 16 sierpnia 1928; Układ o uznaniu okrętowych świadectw pomiarowych zawarty w formie wymiany not z dnia 22 kwietnia 1930.

pomiarowych zawarty w formie wymiany not (w „Monitorze Polskim” z 1930 r.). Po II wojnie światowej opublikowano 6 umów, a są to: Konwencja konsularna między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki (w „Dzienniku Ustaw” z 1973 r.), Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o unikaniu podwójnego opodatkowania i zapobieżeniu uchylania się od opodatkowania w zakresie podatków od dochodu (w „Dzienniku Ustaw” z 1976 r.), Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki o wzajemnej pomocy w sprawach celnych (w „Dzienniku Ustaw” z 1992 r.), Traktat o stosunkach handlowych i gospodarczych między Rzeczpospolitą i Stanami Zjednoczonymi Ameryki (w „Dzienniku Ustaw” z 1994 r.), Umowa między RP a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o wzajemnej pomocy w sprawach karnych (w „Dzienniku Ustaw” z 1999 r.), Umowa między RP a Stanami Zjednoczonymi Ameryki o ekstradycji (w „Dzienniku Ustaw” z 1999 r.). Praktycznie wszystkie bez wyjątku umowy zawarte pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi zostały opublikowane przez partnera w Stanach Zjednoczonych, czy to w serii „United States Treaties and Other International Agreements”, czy też w „Treaties and other International Acts Series”. Praktycznie wszystkie umowy odszukać można w publikacji ONZ – „United Nations Treaty Series”. Jest to jednak czasem tekst wyłącznie w języku angielskim, ponieważ stroną zgłaszającą był nasz partner umowy a nie Polska.

Gdyby umowy dwustronne pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi pogrupować wedle ich merytorycznej treści, uzyskamy obraz spraw, które oba państwa między sobą najczęściej regulują. Zarachowywanie poszczególnych umów do konkretnej grupy tematycznej nastręcza jednak pewne trudności, ponieważ większość z nich dotyczy kilku merytorycznie spraw, a więc są zarachowywane w więcej niż w jednej grupie¹⁷. Stąd zsumowanie umów z tabeli nie daje nam liczby 73 umów dwustronnych wymienionych poprzednio, ale więcej. Jest to sytuacja spotykana od lat w przypadku prób grupowania umów międzynarodowych wedle kryterium ich treści. Zastosowane w niniejszej pracy, w stosunku do umów dwustronnych, kryterium ich treści jest najmniej adekwatne, jednak w pracach różnego typu najczęściej stosowane. Szczerpłość miejsca nie pozwala na stosowanie innego kryterium lub na ich wymienienie, a już na pewno na ich omówienie. Zatem stosując kryterium treści (będąc świadomym ułomności tego kryterium) sporządzono tabelę, która winna dać podstawowy „ogład” na temat dwustronnych stosunków umownych pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi.

¹⁷ Przykładem może być umowa o wzajemnej współpracy i wymianie materiałów podstawowych w zakresie topografii wojskowej, kartografii lotniczej i morskiej, geodezji i geofizyki, danych cyfrowych, oraz materiałów związanych z geodezją i kartografią, zawarta w Waszyngtonie w dniu 25 marca 1994 r. (tego samego dnia weszła w życie) lub porozumienie pomiędzy Departamentem Stanu USA a Ministerstwem Spraw Wewnętrznych RP, dotyczące wsparcia finansowego dla antynarkotykowego projektu, który ma być wprowadzony na terytorium RP, zawarte w Waszyngtonie w dniu 12 marca 1996 r. (tego samego dnia weszła w życie). Obie umowy nie są publikowane.

Tabela 1. Umowy dwustronne pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi, zawarte w latach 1921-2004. Stan prawny na dzień 27 lutego 2004 r.

L.p.	Treść umowy dotycząca:	Liczba umów zarachowana do danej grupy tematycznej
1.	Sprawy dotyczące handlu i ogólnie pojętej współpracy gospodarczej, w tym: w sprawie sprzedaży nadwyżek płodów rolnych	23
2.	Sprawy finansowe (pożyczki) i podatkowe, w tym: w sprawie restrukturyzacji, odroczenia spłat polskiego długu, refinansowania polskiego zadłużenia jego konsolidacji	9
3.	Sprawy współpracy wojskowej	5
4.	Sprawy komunikacji lotniczej cywilnej i wojskowej, morskiej w tym prawo korzystania z urządzeń portowych	6
5.	Stosunki konsularne	5
6.	Sprawy naukowo badawcze	4
7.	Sprawy normalizacji miar i wag**	3
8.	Sprawy ruchu pocztowego*	3
9.	Współpraca w sprawach karnych	3
10.	Sprawy udzielania wiz i ruchu ludności pomiędzy obu krajami	2
11.	Współpraca kulturalna	2
12.	Umowy o charakterze politycznym	2
13.	Problem rozstrzygania sporów pomiędzy państwami	1
14.	Ochrona zdrowia	1
15.	Pokojowe wykorzystywanie energii jądowej	1
16.	Współpraca antynarkotykowa	1
17.	Sprawy bezpieczeństwa publicznego i zwalczania przestępczości	1
18.	Inne sprawy, gdzie indziej nie sklasyfikowane	9

* Wszystkie umowy pochodzą z okresu międzywojennego

** Jedna umowa pochodzi z okresu międzywojennego

Pośród 73 umów dwustronnych będących w mocy, aż 54 weszło w życie w dniu ich podpisania. Jedna z nich została opublikowana i jest to układ o uznawaniu okrętowych świadectw pomiarowych zawarty w formie wymiany not (brak informacji o miejscu podpisania) w dniu 22 kwietnia 1930 r., i w tym samym dniu wchodzi on w życie (opublikowany w Monitorze Polskim z 1930 r. w numerze 167, poz. 254). Pozostałe oczekiwały na wejście w życie od kilku miesięcy do kilku lat, w tym najdłużej na swe wejście w życie oczekiwał traktat o stosunkach handlowych i gospodarczych między Rzeczpospolitą a Stanami Zjednoczonymi (podpisany w Waszyngtonie w dniu 21 marca 1990 r. wszedł w życie w dniu 6 sierpnia 1994 r.).

Umowy wielostronne¹⁸

Traktaty w których stronami są Polska i Stany Zjednoczone, zdeponowane w różnych miejscach. Rolę „depozytariusza” opisuje precyzyjnie Konwencja wiedeńska o prawie traktatów sporządzona w 1969 r.¹⁹ W chwili obecnej nie ma w Polsce rejestru wszystkich obowiązujących traktatów²⁰. Ponieważ deponowane one są w różnych miejscach, objęcie badaniem wszystkich, nawet w sensie ich przeliczenia nie jest możliwe. Wiadomości podane w niniejszym opracowaniu odnoszą się zatem do zbiorów traktatów, których depozytariuszem jest Sekretariat Organizacji Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowa Organizacja Pracy w Genewie oraz Rada Europy w Londynie. W chwili obecnej depozytariuszami traktatów, oprócz Sekretariatu ONZ, jest kilkanaście państw oraz wiele organizacji międzynarodowych międzyrządowych (praktycznie wszystkie 16 organizacji z „rodziny

¹⁸ Autor niniejszego artykułu stosuje również nazwę „traktat” na umowę międzynarodową wielostronną. Jeśli inaczej nie wskazano, podana data przy traktacie wskazuje (inaczej niż przy umowach międzynarodowych dwustronnych), na datę jego wejścia w życie traktatu w stosunku do Polski lub w stosunku do Stanów Zjednoczonych. Data ta nie wskazuje na datę wejścia w życie samego traktatu. Autor rozróżnia w pracy, o ile jest to niezbędne, daty związane z następującymi faktami przy wwiązaniu się traktatem: parafowanie, podpisanie, przystąpienie, ratyfikowanie, przyjęcie, zatwierdzenie, wymiana dokumentów, wejście w życie samego traktatu, wejście w życie traktatu w stosunku do konkretnego państwa.

¹⁹ Konwencja wiedeńska o prawie traktatów z 22 maja 1969 r. (Dz.U. z 1990 r., nr 74, poz. 439, załącznik. Konwencja weszła w życie w dniu 17 stycznia 1980 r. a w stosunku do Polski w dniu 1 sierpnia 1990 r.) uregulowała pojęcie depozytariusza traktatów oraz jego funkcje. „Depozytariuszem może być jedno lub więcej państw, organizacja międzynarodowa lub główny funkcjonariusz administracyjny organizacji”. Jeżeli inaczej traktat nie postanawia, funkcjami depozytariusza jest między innymi: sprawowanie pieczy nad oryginalnym tekstem traktatu; sporządzanie uwierzytelnionych odpisów oryginalnego tekstu oraz przygotowywanie każdego następnego tekstu traktatu w takich dodatkowych językach, jak tego może wymagać traktat; przyjmowanie wszelkich podpisów pod traktatem i sprawowanie pieczy nad wszelkimi dokumentami, notyfikacjami i zawiadomieniami odnoszącymi się do tego traktatu i badanie, czy są one złożone w należytej formie; informowanie stron traktatu i państw uprawnionych do stania się stronami traktatu o czynnościach, notyfikacjach i zawiadomieniach dotyczących traktatu; informowanie państw uprawnionych do stania się stronami traktatu o dacie otrzymania lub zdeponowania takiej liczby podpisów lub dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, jaka jest wymagana dla wejścia traktatu w życie; zarejestrowanie traktatu w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Przewidziana w konwencji wiedeńskiej funkcja „zarejestrowania traktatu w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych” zgodnie z art. 102 tekstu Karty Narodów Zjednoczonych nie przebiega konsekwentnie. Jako przykład niewypelnienia tego obowiązku można wskazać depozytariuszy traktatów „kosmicznych”. Archiwum Wielostronnych Traktatów Sekretarza Generalnego ONZ w dziale XXIV zatytułowanym „Kosmos” (Multilateral Treaties Deposited with the Secretary – General) podaje jako zarejestrowane dwa traktaty: Konwencję o rejestracji obiektów umieszczonych w kosmosie (Nowy Jork, 12 listopada 1974, stronami tego traktatu jest zarówno Polska, jak i Stany Zjednoczone) oraz Porozumienie rządowe o aktywności państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich (Nowy Jork, 5 grudnia 1979). A wiadomo powszechnie, że zawarto szereg traktatów dotyczących działalności państw w kosmosie. Przykładowo wymienić można umowę o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie obiektów wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną (22 kwietnia 1968, Moskwa, Londyn, Waszyngton), czy też konwencję o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne (29 marca 1972, Moskwa, Londyn, Waszyngton). Weszły one w życie, a depozytariusze nie zgłosili tych traktatów do rejestru prowadzonego, zgodnie z art. 102 Karty NZ, przez Sekretarza Generalnego ONZ. Pełne zestawienie traktatów „kosmicznych” znajdujemy w *Wyborze aktów prawnych do nauki prawa międzynarodowego prawa lotniczego i kosmicznego (stan prawny: 1 września 1999)*, oprac. P. Durys i F. Jasiński, Warszawa 1999.

²⁰ Wedle informacji uzyskanych w MSZ RP registr taki, w sensie jednego miejsca i jednorodnego sposobu sporządzenia, jest w trakcie tworzenia.

ONZ”²¹). Najczęściej pośród państw jest to rząd Stanów Zjednoczonych, rządy Rosji, Wielkiej Brytanii i Holandii, ale też traktaty deponowane są w Paryżu, Rzymie, Wiedniu. Depozytariuszem wielu traktatów jest również Warszawa.

Traktaty okresu funkcjonowania Ligi Narodów

Archiwum Organizacji Narodów Zjednoczonych przechowuje traktaty okresu międzywojennego; z czasów funkcjonowania Ligi Narodów; które zachowują moc prawną do dnia dzisiejszego. Wobec tych traktatów pełni rolę depozytariusza, tak jak i wobec wszystkich traktatów okresu powojennego rejestrowanych zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych. Traktatów takich, które pozostały w mocy jest 33, ale nie ma ani jednego, w którym jednocześnie i Polska i Stany Zjednoczone byłyby stronami. Polska jest związana 22 traktatami a Stany Zjednoczone 1²².

Traktaty okresu funkcjonowania Organizacji Narodów Zjednoczonych zdeponowane w Sekretariacie ONZ

Rejestr traktatów w Archiwum Traktatowym Organizacji Narodów Zjednoczonych podzielony jest na 29 działów merytorycznych. W ramach każdego działu podany jest stan prawny traktatu m.in. ze wskazaniem dnia jego wejścia w życie (i na podstawie, jakiego postanowienia); państw, które traktat podpisały (data tego podpisu), ale jeszcze go nie wprowadziły w życie; państw, które są traktatem związane (data tego związania) poprzez podpis, ratyfikację lub przystąpienie. Niezwykle ważnymi informacjami są zacytowane zastrzeżenia państw i sprzeciwy wobec nich oraz deklaracje państw i sprzeciwy wobec nich. Bez zapoznania się z ich treścią nie jest możliwe wyciągnięcie węzła prawnego, jakim są powiązane między sobą poszczególne państwa, wskazane w tabelach jako strony umowy. Tekstami zastrzeżeń i sprzeciwów do nich, deklaracjami i sprzeciwami do deklaracji Autor niniejszego opracowania nie zajmował się, podobnie jak i żaden z autorów cokolwiek w obrębie traktatów opracowujący. Jest to bowiem zadanie dla zespołu osób i prawdopodobnie na parę lat. Faktem jest jednak, że istnienie kwalifikowanych sprzeciwów może doprowadzić do stanu nieobowiązania traktatu pomiędzy poszczególnymi państwami, a to może być stwierdzone dopiero po dokładnym przeanalizowaniu wszystkich zgłoszonych zastrzeżeń²³.

²¹ Szczegółowy ich wykaz w *Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, konwencja wiedeńska o prawie traktatów. Z aneksem i przypisami*, oprac. J. Staszko, Kraków 2003, s. 36-37.

²² Jest to protokół dotyczący obowiązku wojskowego w przypadku podwójnego obywatelstwa, podpisany w Hadze 12 kwietnia 1930 r., wszedł w życie w stosunku do Stanów Zjednoczonych w dniu 3 sierpnia 1932 r.

²³ Szerzej na temat samej instytucji zastrzeżenia do umowy wielostronnej: J. Staszko, *Zastrzeżenie do umowy międzynarodowej*, „Państwo i Społeczeństwo” 2004, nr 1.

Tabela 2. Traktaty wielostronne, do których przystąpiła Polska i Stany Zjednoczone, zdeponowane w Sekretariacie ONZ. Stan prawny na dzień 27 lutego 2004 r.

Lp.	Nazwa działu, w którym przechowywany jest traktat	Łączna liczba traktatów zarejestrowanych w tym dziale*	Liczba traktatów, którymi równocześnie związana jest Polska i Stany Zjednoczone
1.	Karta Narodów Zjednoczonych i Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości	7**	5
2.	Pokojowe rozstrzyganie sporów	1	0
3.	Przywileje i immunitety, stosunki dyplomatyczne i konsularne	36	3
4.	Prawa człowieka	20	5
5.	Uchodźcy i bezpaństwowcy	4	1
6.	Narkotyki i substancje psychotropowe	22	8
7.	Podróże osób	12	0
8.	Obsceniczne publikacje	6	1
9.	Zdrowie	11	3
10.	Handel międzynarodowy i rozwój	16	5
11.	Transport i komunikacja w tym:	63	9
	sprawy cel	14	7
	komunikacja drogowa	32	2
	komunikacja kolejowa	3	0
	komunikacja wodna	3	0
	komunikacja o charakterze mieszanym	1	0
12.	Żegluga	11	1
13.	Ekonomia i statystyka	4	0
14.	Sprawy edukacji i kultury	8	1
15.	Deklaracje osób zaginionych	3	0
16.	Status kobiet	3	1
17.	Wolność informacji	1	0
18.	Sprawy karne	14	5
19.	Towary i używki	17	1
20.	Zobowiązania alimentacyjne	1	0
21.	Prawo morza	10	2
22.	Arbitraż gospodarczy	2	1
23.	Prawo traktatów	2	0
24.	Kosmos***	2	1
25.	Telekomunikacja	7	0
26.	Rozbrojenie	7	4
27.	Ochrona środowiska	28	9
28.	Sprawy podatkowe	2	0
29.	Różne (inne)	0	0

*Nie uwzględniono traktatów zarejestrowanych, a oczekujących na wejście w życie, traktatów jeszcze obowiązujących, ale gdy tę materię reguluje już nowy traktat oraz protokołów dodatkowych w dziale transport i komunikacja (około sto kilkadziesiąt), dotyczących m.in. zmian w znakowaniu dróg.

** W tej liczbie trzy poprawki do Karty NZ z lat 1963, 1965, 1971.

*** Większość traktatów dotyczących działalności państw w kosmosie, w tym o odpowiedzialności państw za szkody, które mogą być następstwem tej działalności, zdeponowano w Moskwie lub Waszyngtonie.

Traktaty zdeponowane w Radzie Europy

Rada Europy²⁴, jako międzynarodowa organizacja międzyrządowa, powstała (wedle pomysłów autorów jeszcze z czasu końca II wojny światowej) w dniu 5 maja 1949 r. (data podpisania Statutu). Jest „pierwszą międzynarodową organizacją współpracy demokratycznych państw europejskich, którą zbudowano na dwóch kluczowych fundamentach: wyłącznej dostępności dla państw *klubu demokratycznego* oraz regularnej weryfikacji spełniania warunków członkostwa. Od kandydatów i członków Rady Europy wymaga się, by byli państwami respektującymi zasady demokracji reprezentatywnej i pluralistycznej, rządów prawa i podstawowych praw i wolności człowieka”²⁵. Pod auspicjami Rady Europy powstał najdonioślejszy dokument – Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Przestrzeganie tych praw to rola powstałego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. System skarg rozpatrywanych przez ten Trybunał tworzy „wielostopniową siatkę zabezpieczeń i środków wczesnego ostrzegania wobec ciągłego ryzyka potencjalnego wypaczenia zasad demokracji w państwach europejskich”²⁶.

Tabela 3. Traktaty wielostronne, do których przystąpiła Polska i Stany Zjednoczone*, zdeponowane w Sekretariacie Rady Europy. Stan prawny na dzień 27 lutego 2004 r.

L.p.	Tytuł traktatu	Miejsce podpisania	Data podpisania	Data wejścia w życie w stosunku do Polski
1.	Konwencja o przekazywaniu osób skazanych	Strasburg	21.03.1983	1.03.1955
2.	Konwencja o wzajemnej pomocy administracyjnej w sprawach podatkowych	Strasburg	25.01.1988	1.10.1997
3.	Konwencja prawokarna o korupcji	Strasburg	27.01.1999	1.04.2003
4.	Grupa Państw Przeciwko Korupcji plus Statut utworzony na podstawie rezolucji 1998/7 Komitetu Ministrów Rady Europy zezwalający na przyjęcie rezolucji 1998 o Poszerzonym Częściowym Porozumieniu Ustanawiającym Grupę Państw Przeciwko Korupcji GRECO	Strasburg	1.05.1999	19.05.1999
5.	Konwencja o uznaniu kwalifikacji związanych z uzyskaniem wyższego wykształcenia w Regionie Europejskim	Lizbona	11.04.1997	1.05.2004
6.	Konwencja o cyberprzestępczości**	Budapeszt	23.11.2001	

* Stany Zjednoczone nie są państwem członkowskim Rady Europy, a mimo to przystąpiły do niektórych traktatów opracowanych pod auspicjami tej organizacji.

** Konwencja w chwili kwerendy bibliotecznej nie wiązała Polski i Stanów Zjednoczonych, ale ze względu na ciekawy temat, którego dotyczy oraz fakt (wedle osób prowadzących rejestr), że stronami wkrótce oba państwa będą – w tabeli została zamieszczona.

²⁴ Wedle stanu prawnego na dzień 27 lutego 2004 r., do Rady Europy należało 45 państw.

²⁵ Z przedmowy Hanny Suchockiej do *Wyboru konwencji Rady Europy*, Warszawa 1999, s. 11.

²⁶ *Ibidem*.

Wedle stanu prawnego na dzień 27 lutego 2004 r., Polska i Stany Zjednoczone związane były pięcioma traktatami zdeponowanymi w Radzie Europy, które w swej treści obejmowały sprawy ponadregionalne i dlatego do nich przystąpiły Stany Zjednoczone. Od swego powstania, w ramach Rady Europy powstało blisko dwieście traktatów, które gdyby pogrupować z punktu widzenia ich merytorycznej treści, zawierają się w ramach: ochrony praw człowieka, ochrony mniejszości narodowych, demokracji lokalnej i współpracy transgranicznej, kultury, oświaty i sportu, współpracy prawnej, współpracy mediów, problemów ochrony środowiska, spraw społecznych oraz zdrowia. Spektrum zainteresowań Rady Europy jest zatem bardzo szerokie, ale koncentruje się głównie na kontynencie europejskim.

Traktaty zdeponowane w Międzynarodowej Organizacji Pracy

Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP) jest jedną z szesnastu wyspecjalizowanych organizacji systemu ONZ²⁷, powstała w 1919 roku. Dokumentem kreującym organizację był jej Statut, opracowany w związku z postanowieniami Traktatu Wersalskiego. MOP podpisała umowę o współpracy z ONZ w 1946 r.

Tabela 4. Traktaty wielostronne, do których przystąpiła Polska* i Stany Zjednoczone, zdeponowane w Sekretariacie MOP. Stan prawny na 27 lutego 2004 r.

L.p.	Tytuł traktatu	Miejsce podpisania	Data podpisania	Data wejścia w życie w stosunku do Polski
1.	Konstytucja Międzynarodowej Organizacji Pracy	Wersal	28.06.1919	10.01.1920
2.	Konwencja nr 74 dotycząca świadectw kwalifikacyjnych starszych marynarzy	Seattle	29.06.1946	31.03.1955
3.	Konwencja nr 80 dotycząca częściowej rewizji Konwencji, uchwalonych przez Konferencję Ogólną MOP na jej pierwszych 28 sesjach	Montreal	9.10.1946	11.12.1947
4.	Konwencja nr 105 o zniesieniu pracy przymusowej	Genewa	25.06.1957	30.07.1959
5.	Konwencja nr 144 dotycząca trójstronnych konsultacji w zakresie wprowadzania w życie międzynarodowych norm pracy	Genewa	21.06.1976	15.03.1994
6.	Konwencja nr 147 dotycząca minimalnych norm na statkach handlowych	Genewa	29.10.1976	2.06.1996
7.	Konwencja nr 160 dotycząca statystyki pracy	Genewa	25.06.1985	24.04.1992
8.	Konwencja nr 176 dotycząca bezpieczeństwa i zdrowia w kopalniach	Genewa	22.06.1995	25.06.2002
9.	Konwencja nr 182 dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci	Genewa	17.06.1999	9.08.2003

* Polska swe członkostwo w Międzynarodowej Organizacji Pracy zawieszała, z organizacji tej występowwała, a następnie ponownie przystępowała. Polska jest obecnie pełnoprawnym członkiem MOP (od 26 listopada 1991 r.).

²⁷ Patrz przypis nr 21.

Zadania MOP-u wymienione w statucie to przede wszystkim umacnianie sprawiedliwości społecznej poprzez opracowywanie traktatów dotyczących norm i standardów w zakresie wynagrodzeń za pracę, czasu i warunków pracy, w tym kobiet i osób nieletnich. Osobnym, rozbudowanym działem jest problematyka bezpieczeństwa w pracy²⁸.

Wzajemne zobowiązania Polski i Stanów Zjednoczonych w ramach traktatów, które wiążą obie strony opracowanych w ramach Międzynarodowej Organizacji Pracy, co do swej treści, związane są przede wszystkim z problematyką unormowania warunków pracy i bezpieczeństwa górników, marynarzy na statkach handlowych (w związku z kontaktami „morskimi” ze Stanami Zjednoczonymi, w tym z umową o prawie do korzystania z portowych urządzeń w niektórych portach Stanów Zjednoczonych), a także zatrudniania nieletnich (traktat mówi „dzieci”) oraz regulacji związanych z wprowadzaniem w życie międzynarodowych norm pracy.

Biorąc pod uwagę umowy dwustronne i traktaty wielostronne, które w przeszłości były zawierane a za wolą stron wygasły oraz te, które są obecnie obowiązujące, można z całą odpowiedzialnością powiedzieć, że stosunki pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi rzeczywiście mają charakter specjalny. Autor niniejszego opracowania, mając przywilej dotarcia również do umów niepublikowanych, może na dowód takiego stanu rzeczy przytoczyć różne przykłady. Przykładem sprawy niezwykle dla Polski istotnej, bo zawartej w okresie tworzenia państwowości po okresie 123 lat zaborów; będzie układ (już nie obowiązujący) między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Stanów Zjednoczonych w sprawie konsolidacji długów, podpisany w Waszyngtonie 24 listopada 1924 r., gdzie spłatę rozłożono na lata od roku 1923 do roku 1984 (!), czy też porozumienie będące symbolem zmian historycznych na mapie Europy. Jest to porozumienie o współpracy w dziedzinie spraw wojskowych między Ministerstwem Obrony Narodowej RP a Departamentem Obrony Stanów Zjednoczonych Ameryki, podpisane w Waszyngtonie w dniu 25 marca 1994 r. (w tym samym dniu weszło w życie, porozumienie niepublikowane).

Przykładem sprawy „mniejszej”, ale istotnej z punktu widzenia propagowania kontaktów polsko-amerykańskich oraz z politycznego punktu widzenia, będzie porozumienie z dnia 30 maja 1958 r. (weszło w życie w tym samym dniu, porozumienie niepublikowane) w sprawie wydawania w Polsce miesięcznika „Ameryka”.

Warte wspomnienia są również umowy wspierające naukę polską. Przykładem będzie tutaj umowa pomiędzy Carnegie Institution of Washington, Obserwatorium Uniwersytetu Warszawskiego oraz Princeton University na zainstalowanie polskiego teleskopu astronomicznego o średnicy 1,3 metra w amerykańskim obserwatorium astronomicznym Las Campanas w Chile, podpisana 1 stycznia 1995 r., tego samego dnia weszła w życie (umowa niepublikowana).

²⁸ Wedle danych na dzień 27 lutego 2004 r., do Międzynarodowej Organizacji Pracy należało 177 państw.

Zawarcie przytoczonych umów zapewne nie byłoby możliwe bez specjalnego traktowania wzajemnych stosunków.

Niezwykle ciekawa tematycznie jest sprawa tego, do jakich traktatów wielostronnych (będących w mocy) obie strony równocześnie nie należą lub też do jakich konwencji przystąpiło jedno z tych państw, oraz czego merytorycznie te traktaty dotyczą. Jest ich oczywiście znacznie więcej niż tych, które Polskę i Stany Zjednoczone wzajemnie wiążą.

Przede wszystkim oba państwa nie są wzajemnie związane Konwencją wiedeńską o prawie traktatów z 1969 r. Dokument ten po raz pierwszy, w sensie globalnym²⁹, uregulował zasady zawierania, trwania w czasie oraz wygaśnięcia traktatów. Jest jednym z podstawowych, obok Karty Narodów Zjednoczonych, dokumentów najczęściej cytowanych i przywoływanych przez literaturę związaną z prawem międzynarodowym publicznym. Stał się też podstawą zawierania umów międzynarodowych. Wedle stanu prawnego na dzień 27 lutego 2004 r., stronami tej konwencji było 97 państw. Polska stała się formalnie stroną tej konwencji w dniu 2 sierpnia 1990 r.³⁰ W przypadku Stanów Zjednoczonych konwencja nie weszła jeszcze w życie, ponieważ nie dokonano jej ratyfikacji. Podpis pod tekstem konwencji został przez przedstawiciela Stanów Zjednoczonych złożony w dniu 24 kwietnia 1970 r. Mimo braku ratyfikacji, Stany Zjednoczone złożyły już dwa sprzeciwy do zgłoszonych przez Syrię³¹ i Tunis³² zastrzeżeń.

Kolejnym traktatem, którym obie strony nie są związane, a który odgrywa poważną rolę w ramach międzynarodowej ochrony praw człowieka, jest Konwencja Praw Dziecka (wielką rolę w jej opracowaniu odegrała Polska). Jej tekst został wystawiony do podpisu w dniu 20 listopada 1989 r., do dnia 27 lutego 2004 r. stronami konwencji zostały 193 państwa³³. Polska konwencję podpisała w dniu 26 stycznia 1990 r., a dokument ratyfikacyjny złożyła w dniu 7 czerwca 1991 r. Stany Zjednoczone złożyły podpis pod tekstem konwencji w dniu 16 lutego 1995 r., ale jej nie ratyfikowały.

W ramach międzynarodowej ochrony praw człowieka, Polska jest, a Stany Zjednoczone nie są, stroną m.in. takich traktatów jak: Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Socjalnych i Kulturalnych (Nowy Jork, 16 grudnia 1966), Konwencji o Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet (Nowy Jork, 18 grudnia 1979), Międzynarodowej Konwencji przeciwko Apartheidowi w Sporcie (Nowy Jork, 10 grudnia 1985). Z kolei Stany Zjednoczone są stroną, a Polska nie jest, proto-

²⁹ W okresie międzywojennym, w 1928 r., doprowadzono do podpisania i wejścia w życie hawańskiej konwencji o prawie traktatów. Miała ona jedynie regionalne znaczenie, ratyfikowało ją kilka państw amerykańskich.

³⁰ To jest zgodnie z art. 84 konwencji „...trzydziestego dnia po złożeniu przez państwo swego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.” Stosowny dokument przedstawiciel Polski złożył w dniu 2 lipca 1990 r.

³¹ „Multilateral treaties deposited with Secretary General UN – Treaty 1 – XXIII – 1”, stan prawny na dzień 27 lutego 2004 r., sprzeciw Stanów Zjednoczonych Ameryki złożony w dniu 26 maja 1971 r.

³² *Ibidem*, sprzeciw Stanów Zjednoczonych złożony w dniu 29 września 1972 r.

³³ To jest o dwa państwa więcej niż jest członków Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stronami konwencji zostały następujące cztery państwa (państwowość niektórych tych „tworów” jest dyskutowana) nie będące członkami ONZ: Cook Islands, Watykan, Niue, Timor – Leste. Natomiast mimo podpisania, nie stały się stroną konwencji następujące państwa członkowskie ONZ: Stany Zjednoczone (podpis 16 lutego 1995 r. i brak ratyfikacji) oraz Somalia (podpis 9 maja 2002 r. i brak ratyfikacji).

kołu opcyjnego do Konwencji o Prawach Dziecka dotyczącego problemów sprzedaży dzieci, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii (Nowy Jork, 25 maja 2000)³⁴.

Równie ważnym dokumentem z zakresu regulacji praw morza, dla społeczności międzynarodowej jest Konwencja Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza z Montego Bay na Jamajce z dnia 10 grudnia 1982 r. (konwencja weszła w życie w dniu 16 listopada 1994 r., tj. w dwanaście miesięcy po złożeniu sześćdziesiątego dokumentu ratyfikacji lub przystąpienia).³⁵ Będąc i kodyfikacją, i zarazem postępowym rozwojem prawa międzynarodowego publicznego³⁶, uregulowała w swej treści wszystkie podstawowe zagadnienia dotyczące morza w tym przede wszystkim te, które nie zostały uwzględnione w tekstach Konwencji Morskich genewskich z 1958 r. Wedle stanu prawnego na dzień 27 lutego 2004 r., stronami konwencji było 145 państw w tej liczbie Polska, która konwencję podpisała 10 grudnia 1982 r., a stosowny dokument ratyfikacyjny złożyła w Sekretariacie ONZ w dniu 13 listopada 1998 r.³⁷ Pełnoprawną stroną konwencji Polska stała się w dniu 13 grudnia 1998 r., czyli po upływie trzydziestu dni od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego. Stany Zjednoczone tekstu konwencji nawet nie podpisały³⁸.

W ramach tego działu, prawo morza, zdeponowanych w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych jest w sumie (z traktatami, które jeszcze nie weszły w życie) 9 traktatów. Polska jest związana, a Stany Zjednoczone nie są związane (oprócz wyżej omówionej Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza z Montego Bay na Jamajce), Porozumieniem o implementacji Części XI Konwencji Narodów Zjednoczonych o Prawie Morza z dnia 10 grudnia 1982 r. Z kolei Stany Zjednoczone są stroną, a Polska nie jest stroną następujących traktatów: Konwencji o Morzu Terytorialnym i Strefie Przyległej (Genewa, 29 kwietnia 1958), Konwencji o Rybołówstwie i Ochronie Żywych Zasobów Morza Otwartego (Genewa, 29 kwietnia 1958), Protokołu Opcyjnego o Obowiązkowym Rozstrzygnięciu Sporów (Genewa, 29 kwietnia 1958).

Przedstawiony powyżej, w skrótovej formie, stan zobowiązań umownych w zakresie umów dwustronnych i wielostronnych pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi, dowodzi o ich specjalnej treści i różnorodnym charakterze. Są one rozwijane od momentu odzyskania przez Polskę niepodległości po I wojnie światowej i trwają mimo różnych dziejowych zakrętów, na jakich znalazła się Polska.

³⁴ Stronami tego protokołu było, wedle stanu prawnego na dzień 27 lutego 2004 roku, 71 państw (podpisało traktat 108 państw). Trzeba podkreślić, że ten protokół opcyjny został zaakceptowany jako rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ (A/RES/54/263) w dniu 25 maja 2000 roku na jej pięćdziesiątej czwartej, zwyczajnej sesji. W ciągu dwu lat wszedł w życie (18 stycznia 2002) a do początku 2004 roku stronami zostało 71 państw co w przypadku traktatów bardzo rzadko ma miejsce.

³⁵ Tak stanowi jej art. 308, ust. 1.

³⁶ Z tekstu wstępu do konwencji; „Państwa Strony niniejszej konwencji, ... przekonane, że kodyfikacja i postępowy rozwój prawa morza osiągnięty w niniejszej konwencji ...”

³⁷ Konwencja weszła w życie w stosunku do Polski w trzydziestym dniu po złożeniu dokumentu ratyfikującego (tak stanowi jej art. 308, ust. 2) czyli w dniu 13 grudnia 1998 roku.

³⁸ Stany Zjednoczone w trakcie konferencji wiedeńskiej poświęconej ostatecznemu ustaleniu tekstu konwencji o prawie traktatów brały bardzo aktywny udział. Pisze o tym w swej książce „Kodeks prawa traktatów”, PWN 1976, *passim*, S. E. Nahlik – zarazem przedstawiciel Polski na tą konferencję, uwieczniając w niej nawet taki fakt, że przedstawiciel Stanów Zjednoczonych, prof. Myres S. Mc Dougal, miał jedno z najdłuższych przemówień jakie w Wiedniu wygłoszono (dotyczyło sprawy interpretacji traktatów, tekst tego wystąpienia w dokumencie konferencji A/CONF.39/C1/L.156.)

Działo się to zarówno wtedy, gdy Polska była podczas II wojny światowej państwem okupowanym, jak i wtedy, gdy po II wojnie nie zawsze reprezentował ją rząd przychylnie ustosunkowany do Stanów Zjednoczonych.